

VALSTYBINĖS KALBOS VARTOJIMAS

1. Ar vienos įstaigos kitai persiunčiamus piliečių prašymus ir dokumentus, surašytus nevalstybine kalba, reikia išversti į lietuvių kalbą?

Valstybinės kalbos įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad visos Lietuvos Respublikoje veikiančios institucijos, įstaigos, įmonės ir organizacijos raštvedybą tvarko valstybine kalba, t. y. lietuvių kalba rengia dokumentus. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 14 straipsnyje nustatyta, kad kiekviena viešojo administravimo institucija privalo priimti asmenų prašymus ir juos nagrinėti pagal savo kompetenciją. Taigi asmenų prašymus nevalstybine kalba turi išsiversti ta institucija, kuri kompetentinga nagrinėti skundą.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. rugpjūčio 22 d. nutarimo Nr. 875 „Dėl Prašymų ir skundų nagrinėjimo ir asmenų aptarnavimo viešojo administravimo subjektuose taisyklių patvirtinimo“ 13 straipsnyje nustatyta, kad prašymas ir skundas raštu turi būti parašytas valstybine kalba arba turėti vertimą į valstybinę kalbą, kurio tikrumas būtų paliudytas Lietuvos Respublikos notariato įstatymo nustatyta tvarka; pateikti prašymo vertimo į valstybinę kalbą nereikalaujama Taisyklių 15 ir 16 punktuose nurodytais atvejais; parašytas įskaitomai; asmens pasirašytas.

Šio teisės akto 15 straipsnyje nustatyta, kad, atsižvelgdamas į institucijos atliekamas funkcijas ir šios institucijos valstybės tarnautojų kompetenciją, institucijos vadovas turi teisę nustatyti ir kitas kalbas, kuriomis parašyti prašymai gali būti priimami. Apie tokį institucijos vadovo sprendimą informacija turi būti paskelbta institucijos interneto svetainėje ir vieno langelio asmenų aptarnavimo padalinio skelbimų lentoje.

16. Nevalstybine kalba ir kitomis nei, vadovaujantis Taisyklių 15 punktu, nustatytos kalbos priimami prašymai, kai į instituciją raštu kreipiasi užsienio valstybės institucija ar tarptautinė organizacija, vadovaudamasi tarptautinės teisės aktais.

2. Kokia kalba valstybės institucija privalo atsakyti į nevalstybine kalba surašytą prašymą ar skundą?

Pareiškėjui atsakoma lietuvių kalba. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 32 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad administracinės procedūros kalba – valstybinė lietuvių kalba, Valstybinės kalbos įstatymas įpareigoja įstaigų vadovus užtikrinti, kad gyventojai būtų aptarnaujami lietuviškai, kad institucijos tarp savęs susirašinėtu ir raštvedybą bei kitus dokumentus tvarkytų valstybine kalba. Atsakymas į prašymą ar skundą – taip pat raštvedybos dalis. Kitų kalbų vartojimas nėra nustatytas ir niekur nėra įtvirtintas reikalavimas į prašymus atsakyti ta kalba, kuria jie buvo pateikti. Tokie kai kurių piliečių reikalavimai nepagrįsti.

3. Kodėl dalis filmų neįgarsinti lietuviškai, o rodomi tik su subtitrais? Ar subtitrai ir žodinis televizijos laidų vertimas yra lygiaverčiai dalykai?

Transliuotojai gali pasirinkti – arba įgarsinti lietuviškai, arba vertimą pateikti subtitrais. Tokią galimybę jiems suteikia Valstybinės kalbos įstatymo 13 straipsnis: „Lietuvoje viešai demonstruojamos audiovizualinės programos, kino filmai turi būti verčiami į valstybinę kalbą arba rodomi su lietuviškais subtitrais.“ Žiūrovų nuomonės skiriasi: vieniems geriau vienaip, kitiems – kitaip. Kartais piktinamasi, kad subtitruose verčiama trumpiau, parašoma tik esmė, o ne viskas, kas sakoma. Įstatymui tokiais atvejais nenusižengiama, tačiau, gerbiant žiūrovus, reikėtų pasistengti išversti kuo tiksliau, taip pat nepamiršti, kad subtitrams, kaip ir sakytiniam tekstui, galioja taisyklingos kalbos reikalavimai.

KALBOS TAISYKLINGUMAS

1. Kas konsultuoja kalbos taisyklingumo klausimais?

Konsultuotis galima Valstybinėje lietuvių kalbos komisijoje tel. 272 45 20 (Vilniuje).

2. Ar Kalbos inspekcija baudžia už kirčiavimo klaidas?

Už kirčiavimo klaidas nebaudžiama. Nuobaudos gali būti taikomos tik už neoficialių vietovardžių formų vartojimą, t. y. už Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimų pažeidimus. Komisijos nutarimais yra patvirtinti Lietuvos vietovardžių, taip pat pasaulio valstybių ir sostinių pavadinimai.

3. Ar Inspekcija tikrina televizijos ir radijo laidų dalyvių kalbą?

Laidų dalyvių kalbos netikriname. Pagal Valstybinės kalbos įstatymo 22 straipsnio reikalavimus tikrinama tik laidų vedėjų, reportažų autorių kalba.

4. Kokia knygos kalba laikoma taisyklinga?

Svarbiausia, kad nebūtų pažeisti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimai ir kitos kalbos normos. Tikrinant knygų, ypač grožinės literatūros, kalbą stengiamasi vertinti neformaliai, atsižvelgiama į kūrinio visumą, stilių, pasirinktas menines priemones. Vis dėlto knygose neturėtų būti pažeidžiama kalbos sintaksė, morfologija, skyrybos, rašybos taisyklės.

5. Kaip Inspekcija reaguoja į neteiktinas svetimybės knygose?

Lietuvių rašytojai barbarizmus, žargoną kartais vartoja kaip stilistines priemones. Neteiktinų svetimybų vartojimas nėra skatintinas. Ar tai laikyti klaidomis, tenka spręsti pagal kūrinio kontekstą.

6. Kokių taisyklių reikia laikytis rašant nelietuviškus asmenvardžius spaudoje?

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimu yra įteisinti du asmenvardžių rašymo principai: grožiniuose, populiariuose ir vaikams bei jaunimui skirtuose leidiniuose atsižvelgiant į skaitytojų amžių ir išsilavinimą jie adaptuojami, o moksliniuose, reklaminiuose, informaciniuose leidiniuose pateikiamos autentiškos formos. Adaptuotos ir originalios asmenvardžių formos gali būti pateikiamos pagrečiui (viena iš jų skliausteliuose).

Taigi spaudos leidiniuose svetimvardžiai gali būti arba rašomi originalūs, arba adaptuojami. Svarbu įsidėmėti, kad net ir pasirinkus originalias formas tekste būtina pridėti lietuviškas galūnes.

7. Ar yra nustatyta, kaip turi būti rašomos kabutės?

Lietuviškų kabučių grafinė raiška yra „ABC“ (apačioje rašomi devynetukai, viršuje – šešetukai). Taip nustatyta norminiame leidinyje „Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba“ (Vilnius, 1992, p. 11), Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimu patvirtintose Privalomosios skyrybos taisyklėse (Žin., 2006, Nr. 107-4084) ir Lietuvos standarte LST 1582:2000 „Informacijos technologija. Lietuviška kompiuterio klaviatūra. Ženklių išdėstymas“.

VIEŠIEJI UŽRAŠAI

1. Ar su Kalbos inspekcija būtina derinti iškabas, reklamą, kitus viešuosius užrašus?

Kalbos inspekcija viešųjų užrašų nederina. Dėl jų taisyklingumo reikia kreiptis į savivaldybių kalbos tvarkytojus.

2. Girdime priekaištų, kad didžiuosiuose Lietuvos miestuose yra per daug užrašų ne valstybine kalba.

Dažnai neskiriama, kas yra prekių ženklas, o kas – informacinis užrašas.

Svarbus reklamos elementas yra prekių ir paslaugų ženklai. Jų sąvoka apibrėžiama Prekių ir paslaugų ženklų įstatymo 2 str., jame nurodoma, kad prekių ir paslaugų ženklu gali būti „bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų ir kurį galima pavaizduoti grafiškai“. Žymuo, galintis būti prekių ir paslaugų ženklu, – žodžiai, asmenų pavardės, vardai, pseudonimai, juridinių asmenų pavadinimai, šūkiei, raidės ir skaitmenys, piešiniai, emblemos, erdvinės formos, spalvos, jų kompozicijos, bet koks minėtų žymenų derinys. Šie ženklai registruojami įstatymų nustatyta tvarka. Kalbiniai reikalavimai jiems nekeliama. Registruoti prekių ir paslaugų ženklai (pavyzdžiui, „West“, „Camel“, „Nokia“, „Electrolux“, „Siemens“, „United Colors of Benetton“, „Apple“ ir t. t.) į kitas kalbas neverčiami.

Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 8 str. straipsnyje nurodoma, kad „reklama – bet kokia forma ir bet kokiomis priemonėmis skleidžiama informacija, susijusi su asmens ūkine komercine, finansine ar profesine veikla, skatinanti įsigyti prekių ar naudotis paslaugomis, įskaitant nekilnojamojo turto įsigijimą, turtinių teisių ir išpareigojimų perėmimą“. Taigi vienas iš svarbiausių reklamos požymių – skatinimas įsigyti prekių ar paslaugų. Tuo reklama skiriasi nuo informacinių (viešųjų) užrašų.

Bet kuris Europos Sąjungoje įregistruotas prekių ženklas galioja ir Lietuvoje.

Pastebimas informacijos kitomis kalbomis daugėjimas viešosiose erdvėse susijęs ir su ekonomikos procesais, kai Lietuvoje įsikuria užsienio kapitalo įmonės su iš kitų kalbų žodžiais sudarytais pavadinimais ir su žodiniiais prekių ženklais, sudarytais iš kitų kalbų. Kalbininkai šiems procesams įtakos daryti negali.

3. Kokius reikalavimus, susijusius su kalba, kelia Vartotojų teisių apsaugos įstatymas?

Šio įstatymo 5 straipsnis nustato, kad „valstybinė kalba privaloma visuose vartotojams skirtuose viešuosiuose išoriniuose ir vidiniuose prekybos ir paslaugų teikimo vietų užrašuose, įskaitant prekybos ir paslaugų teikimo vietų pavadinimus“. Tai reiškia, kad šalia prekių ženklų yra būtinos nuorodos „parduotuvė“, „prekybos centras“, „jaunimo drabužiai“, „avalynė“, „kavinė“, „picerija“, „grožio salonas“ ir pan.

4. Kur galima kreiptis dėl neišverstų į lietuvių kalbą prekių instrukcijų?

Tai kontroliuoja Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba. Ji taiko nuobaudas už lietuvių kalbos nevartojimą. Mes tikriname, ar šių instrukcijų kalba taisyklinga.

5. Ar steigiamos įmonės pavadinimą reikia derinti su kalbos institucijomis?

Prašymai įregistruoti individualiąją įmonę, uždarąją akcinę bendrovę, asociaciją, mažąją bendriją, viešąją įstaigą ar labdaros ir paramos fondą teikiami Juridinių asmenų registro tvarkytojui teisės aktų nustatyta tvarka. Registro tvarkytojas, gavęs būtinus dokumentus, elektroniniu paštu kreipiasi į Valstybinę lietuvių kalbos komisiją konsultacijos dėl juridinio asmens pavadinimo atitikties lietuvių bendrinės kalbos normoms. Išvada pateikiama per 6 darbo valandas. Ši tvarka galioja nuo 2013 m. gegužės 1 d.

Daugiau informacijos apie juridinių asmenų pavadinimus galite rasti **Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetainėje** ir Registrų centro svetainėje **čia** <http://info.registrucentras.lt/node/602>

VALSTYBINĖS KALBOS MOKĖJIMAS, EGZAMINAI

1. Kuriuose teisės aktuose išdėstyti valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimai?

2003 m. gruodžio 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo“.

2. Kas turi mokėti valstybinę kalbą?

Valstybinę kalbą turi mokėti valstybės ir savivaldos institucijų, įstaigų, tarnybų vadovai, taip pat tarnautojai ir pareigūnai, policijos, teisėsaugos tarnybų, ryšių, transporto, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitų gyventojų aptarnavimo įstaigų vadovai, tarnautojai ir pareigūnai.

Pasitaiko, kad vadovai savaip interpretuoja minėtą Vyriausybės nutarimą ir kartais nepagrįstai reikalauja išlaikyti valstybinės kalbos egzaminą. Pati žemiausia – 1-oji – kategorija taikoma tik tiems aptarnavimo, gamybos ir kitų sričių darbuotojams, kuriems darbo reikalais tenka nuolat bendrauti su visuomene, pildyti paprasčiausius tipinius dokumentus (eiliniai valdybų, kontorų, pašto, banko ir kiti tarnautojai, žemesnysis medicinos personalas, padavėjai, pardavėjai ir pan.) ir suprasti sakinę kalbą ir rašytinį tekstą maždaug iš 800 žodžių, gebėti naudotis pareigų teorijos minimumu. Taigi iš valytojų, kūrėjų ar krovėjų nereikėtų reikalauti, kad jie išlaikytų valstybinės kalbos egzaminą. Egzamino nereikia laikyti ir asmenims, baigusiems lietuviškas pagrindinio, bendrojo lavinimo mokyklas, aukštesniųjų ir aukštųjų mokyklų grupes lietuvių kalba, taip pat nelietuviškas bendrojo lavinimo mokyklas 1991 m. ir vėliau.

3. Kur galima laikyti egzaminą?

Šiuos egzaminus organizuoja savivaldybių administracijos direktorių patvirtintos valstybinės kalbos mokėjimo kvalifikavimo komisijos, dirbančios bazinėse mokyklose

http://www.egzaminai.lt/failai/7814_Bazines_mokyklos_2018.pdf

Valstybinės kalbos mokėjimo ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų tvarkaraščius, instrukcijas ir kitus su egzaminais susijusius dokumentus tvirtina Nacionalinio egzaminų centro direktorius. Egzaminą išlaikiusiems asmenims įteikiami griežtos atskaitomybės dokumentai – valstybinės kalbos mokėjimo pažymėjimai.

4. Kam nereikia laikyti valstybinės kalbos mokėjimo egzaminų?

Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. gruodžio 24 d. nutarimą Nr. 1688 „Dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo“ egzamino nereikia laikyti asmenims:

- 1) įgijusiems pagrindinį, vidurinį, aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą lietuvių kalba;
- 2) įgijusiems Lietuvos Respublikoje vidurinį išsilavinimą nelietuvių mokomąja kalba 1991 metais ar vėliau;
- 3) baigusiems užsienyje veikiančias lietuviškas gimnazijas arba vidurines mokyklas;
- 4) išlaikiusiems mokyklinį (valstybinį) gimtosios arba valstybinės lietuvių kalbos brandos egzaminą.

KLAUSIMAI, SUSIJĘ SU ADMINISTRACINIŲ NUOBAUDŲ TAIKYMU

Kas yra administracinis nurodymas, ar jį praktikoje taiko Valstybinės kalbos inspekcijos pareigūnai?

Įsigaliojus Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksui (toliau – ANK) Valstybinės kalbos inspekcijos pareigūnai administracinę atsakomybę traukiamam asmeniui į nusižengimo protokolą tam tikrais atvejais turės įrašyti administracinį nurodymą, t. y. pasiūlymą asmeniui per 10 darbo dienų nuo administracinio nusižengimo protokolo įteikimo (išsiuntimo) dienos savo noru sumokėti baudą, lygią pusei minimalios baudos, numatytos ANK straipsnyje, kuriame nustatyta atsakomybė už asmens padarytą administracinį teisės nusižengimą. Šiuo atveju skiriama bauda negali būti mažesnė kaip du eurai.

Administracinis nurodymas negalės būti įrašomas, jeigu:

- 1) administracinę atsakomybę traukiamas asmuo kreipiasi į protokolą rašantį pareigūną ir prašo nerašyti administracinio nurodymo;
- 2) ATPK straipsnio, kuriame nustatyta atsakomybė už asmens padarytą administracinį teisės nusižengimą, sankcijoje numatyta didesnė kaip aštuonių šimtų šešiasdešimt aštuonių eurų maksimali bauda;
- 3) administraciniu nusižengimu padaryti turtiniai nuostoliai, kurie nėra visiškai atlyginti;
- 4) asmuo pakartotinai per metus padarė administracinį teisės nusižengimą, numatytą atitinkamame ANK straipsnyje;
- 5) ANK straipsnio, kuriame nustatyta atsakomybė už asmens padarytą administracinį nusižengimą, sankcijoje kaip pagrindinė ar papildoma nuobauda numatyta kitos rūšies negu bauda administracinė nuobauda (išskyrus įspėjimą).

Jeigu administracinę atsakomybę traukiamas asmuo per 10 darbo dienų nuo administracinio nusižengimo protokolo įteikimo (išsiuntimo) dienos administracinio nurodymo neįvykdys, šis administracinis nurodymas bus laikomas negaliojančiu ir byla nagrinėjama įprasta tvarka.

Savo klausimus Kalbos inspekcijai galite siųsti el. paštu vki@lrvki.lt.